

Põimiksuutra*

Märt Läänemets

Pealkirjast

“Põimiksuutra” pealkiri sanskriti keeles on *Gaṇḍavyūhasūtra*. Selle algupärane tähendus pole päris selge. *Vyūha* tähendab korda, korrastatust, osadest moodustatud tervikut, ka kaunistust või ornamenti, eritähenduses ka näiteks ülesrivistatud sõjaväeüksust. Moodsa sõnaga võiks öelda, et *vyūha* on süsteem. Seda sõna tuleb mahajaana suutrates ette õige sageli, eeskätt ideaalsete buddhaväljade või buddhade ja bodhisattvate samaadhides ehk sügavates keskendumisseisundites avaneva nn virtuaalse reaalsuse kirjeldustes. Tuntuim mahajaana buddhaväli on *Sukhavatīvyūha* ehk siis “Õnnemaa süsteem”, millest räägitakse samanimelises suutras.¹ Ka *Gaṇḍavyūha*’s endas kohtame *vyūha* sõna vaat et igal leheküljel. Laskumata siinkohal peene-

*Selle kirjutise aluseks on osaliselt olnud XIV ja XV orientalistikapäevadel (vastavalt 2002. ja 2003. aastal) peetud ettekanded. Varem olen “Põimiksuutrat” avaldanud mõned ingliskeelsed artiklid. (Märt Läänemets. The Way to the Bodhisattvahood in Gaṇḍavyūhasūtra with Special Reference to the Term dharmadhātu. — Forschungen zur Anthropologie und Religionsgeschichte, B. 36. Münster: Ugarit Verlag, 2003, lk 99–118; Märt Läänemets. Some Remarks on the Bodhisattva-Śrāvaka Opposition in the Gaṇḍavyūhasūtra. — Forschungen zur Anthropologie und Religionsgeschichte, B. 40. Münster: Ugarit Verlag, 2006, lk 165–180; Märt Läänemets. Bodhisattva Avalokiteśvara in the Gaṇḍavyūhasūtra. — Chung-Hwa Buddhist Studies, vol. 10, 2006, lk 295–339.) “Põimiksuutrat” puudutab ka ajakirjas *Tuna* avaldatud eestikeelne essee (Märt Läänemets. Võluahv ja kaupmehepoeg Sudhana. Palverännu paradoksid kirjanduses ja pühakirjas. Mahajaana vaade. — *Tuna*, nr 3, 2003, lk 4–12.).

¹Eesti keeles on selle lühem versioon ilmunud Maret Kargi tõlkes pealkirja all “Õnneliku maa suutra” Jeremei Parnovi raamatu *Pronksnaeratus* lisana (Jeremei Parnov. *Pronksnaeratus*. Tallinn: Valgus, 1975, lk 262–267).

masse analüüsi, võiks siiski väita, et see näitab mahajaana sustrate autorite püüdu süsteemsusele, mõtlemise ja tekstide ning eelkõige nende ainese korrastatusele.

Nõnda siis vihjab *Gaṇḍavyūhasūtra* pealkiri millegi korrastatud, süsteemsele esitusele. Ilmselt on see miski liitsõna esimene osa *gaṇḍa*. Selle sõna tõlgendusega on lugu aga veidi keerulisem. Klassikalises sanskritis tähendab *gaṇḍa* palet, nägu, fassaadi. Seega peaks siis pealkiri olema “Palge korrastatus” või “Korrastatud pale” või isegi “Palge (näo) kaunistus”. Sellest tähendusaspektist lähtuvalt on suutra pealkirja tõlgendatud kui sünonüümi pealkirjale *Avataṃsaka*, mida kannab suurem mahajaana sustrate tsükkel, kuhu *Gaṇḍavyūha* ühe osana kuulub ja mis tähendab pärga või vanikut, nagu see ongi tõlgitud hiina keelde — *Huayan*. (*Gaṇḍavyūhasūtra* hiinakeelsest pealkirjast tuleb eraldi juttu allpool.)

Kuid sõnal *gaṇḍa* on olemas ka teine tõlgendusvõimalus, millele vihjab muu hulgas suutra pealkirja tiibetikeelne tõlge *sdong pos brgyan pa'i mdo*, kus *brgyan pa* on *vyūha* vasteks, tähendades eeskätt kaunistust, *sdong po* tähendab aga vart või tüve ja *mdo* on suutra. Kuna pealkirja esimene pool on grammatiliselt instrumentaalses suhtes teise poolega, siis peaks seda tõlkima kui ‘varte või tüvedega kaunistatut’, mis kõlab taas kaunis kummastavana. Mis varred? Mis tüved? Miks on pale tõlgitud tüveks?

Lahenduse võib anda tõsiasi, et sanskritis esineb *gaṇḍa* ka sõna *khaṇḍa* paralleelvormina, mis tähendab tükki, osa, fragmenti, tükeldatud, olles seega teatud mõttes *vyūha* vastandiks. Kui *gaṇḍa* esineb pealkirjas *Gaṇḍavyūha* tõepoolest selles tähenduses, siis on tiibetlased siin oma ülipüüdliku sõnasõnalisusega ilmselt veidi üle pingutanud, valides liitsõna kummagi osa vasteks ainult piiratud ulatusega konkreetset kõrvaltähendust edastava tõlkesõna. Sanskritikeelne algpealkiri oleks aga vägagi loogiline: võiks ju *Gaṇḍavyūha* sel juhul tähendada ‘osadest kokku pandud tervikut’, ‘osade või fragmentide süsteemset esitust’. Kui me vaatame suutra kompositsiooni, siis see tõepoolest ongi kogumik ehk põimik lugusid, mis kokku aga moodustavad nii vormilise kui ka ideelise terviku. Ka sisu poole pealt vastab selline pealkiri igati suutra vaimule; kirjeldab ju tekst tervikuna inimese vaimset teekonda, kus kogutud osateadmistest saab kokku suur virgumiskogemus, terviklik ja süsteemne maailmataju, kus kõik on kõigega läbi põimitud ja harmoonilises seoses. Sestap pakungi suutra eestikeelseks pealkirjaks välja “Põimiksuutra”, mida selles kirjatöös järjepidevalt kasutan.

Huvi võiksid siinkohal pakkuda ka “Põimiksuutra” hiinakeelsed pealkirjad. Hiina keeles on sellest tekstist tervelt kolm versiooni, lisaks paar eraldi tõlgitud fragmenti. Huvitav on see, et mitte ükski neist ei kannu pealkirja, mis võiks kuidagigi olla sanskriti *Gaṇḍavyūha* vasteks. Kahe varasema versiooni pealkiri on *Ru fajie pin*, mis sanskriti tagasi tõlgituna oleks *Dharmadhātu-praveśana-parivarta* — “Seadmuselvalda sisenemise peatükk”. Kolmanda versiooni pealkiri on *Ru bu siyi jietuo jingjie Puxian xingyuan pin*. Jällegi sanskriti tagasi tõlgituna oleks see *Acintya-vimokṣa-gocara-praveśana-samantabhadra-caryā-praṇidhāna-parivarta* ehk “Mõeldamatu vabanemise alale sisenemise ja Samantabhadra tegude töötuse peatükk”. Peatükiks nimetatakse suutrat hiina keeles sellepärast, et nagu öeldud, on *Gaṇḍavyūha* siin suurema suutrate kogumiku *Avataṃsaka* osa. Kas sellise ümberpealkirjastamise puhul on tegemist hiina tõlkijate omaloominguga või ongi sanskritikeelne *Gaṇḍavyūha* varem (praegu teada olev vanim sanskritikeelne käsikiri pärineb alles 12. sajandist; kõik hiinakeelsed tõlked on aga mitu sajandit varasemad) kandnud ka originaalis seesuguseid pealkirju, pole teada.

Vaidlusi ja hüpoteese on tekitanud ka pealkirjade *Avataṃsaka* ja *Gaṇḍavyūha* sünonüümsuse küsimus. Esimene, nagu öeldud, tõlgitakse hiina keelde väljendiga *Huayan*, mis tähendab lillevanikut või pärga. Ühes 9. sajandi hiina kommentaaris seletatakse aga pealkirja *Huayan* tähendust hoopiski alapärandi *Gaṇḍavyūha* (hiina foneetilises transkriptsioonis *Jian na piao he*) kaudu. Tõepoolest, *yan* või *zhuangyan* on hiina keeles läbivalt *vyūha* vasteks, tähendades kokkuseotut, põimingut, korrastatud rida või kogumit, aga ka kaunistust, ornamenta ühesõnaga täpselt sama, mida *vyūha* sanskriti keeles. *Hua*, mis tähendab lille, õit, võib siis peenetundeliste hiinlaste tõlgenduses ollagi *gaṇḍa/khaṇḍa* vasteks ning *Gaṇḍavyūha* kokku annab seega *Huayan* — “Lillepärg” või “Vanik”. Kuid sama tähendab ka *Avataṃsaka*.

Seega võivad *Avataṃsaka* ja *Gaṇḍavyūha* hiina versioonis tõenäoliselt olla sünonüümid, tähistades aga igal juhul tervet suutrate kogumikku. See tekst aga, mis sanskriti versioonis kannab pealkirja *Gaṇḍavyūha* ja tiibeti versioonis *sdong pos brgyan pa*, on hiina versioonis ainult suure *Huayan*’i osa, kandes ülal nimetatud, rohkem sisule viitavaid pealkirju.

Kogu see üsna pikaleveninud jutt ainuüksi suutra pealkirjast on tegelikult vaid põgus kokkuvõtte ilma lugejat väsitavate allikaviidete ja filoloogiliste tõestuskäikudeta paljude tekstoloogide lausa täppisteaduslikest uurimustest ja laseb ehk riivamisi aimata mahajaana tekstide ajaloo ja selle uuri-

mise põnevaid keerdkäike. Kuna tegemist on eesti keeles esimese “Põimiksuutrat” tutvustava kirjutisega, pole selline lühiekskursus ka ehk üleliigne. Nüüd aga natuke suutrast endast ja sellest, millest seal juttu on.

Sisust, ülesehitusest ja “jutustusest”

“Põimiksuutra” arvatakse olevat üks varasemaid mahajaana suutraid, põhisosas kirja pandud tõenäoliselt juba 2. sajandil m.a.j., mil mahajaana ideed ja liikumised Indias olid võimsalt tõusuteel. Kindlasti on ta mõnevõrra hilisem kuulsast “Kaheksa tuhande realistest ületava mõistmise suutrast” (*Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā-sūtra*), mida peetakse vanimaks mahajaana suutraks, kuna “Põimiksuutras” leidub mitmeid just selles suutras esmakordselt vormistatud ideid.² Samas pärinevad ka “Põimiksuutra” enda “lugude” süžeed tõenäoliselt varasemast budistlikust ja osaliselt ehk ka mittebudistlikust pärimusest. Mitmed praegu tuntud sanskritikeelses versioonis leiduvad värsslõigud (mitte aga kõik), nende seas ka suutrat lõpetav bodhisattva Samantabhadra töotus (*Samantabhadra-caryā-praṇidhāna*), on suutra algtekstile lisatud ilmselt sajandeid hiljem, kuna need puuduvad varasemates hiinakeelsetes tõlgetes.

Ülesehituse ja materjaliesituse põhimõtete poolest erineb “Põimiksuutra” traditsioonilistest suutratel, sealhulgas ka enamikust teistest mahajaana suutratel. Eelkõige seisneb erinevus selles, et ta ei ole ühes kindlas süžeeilinis kulgev narratiiv nagu suutrad tavaliselt, mis on üles ehitatud Buddha, mõnikord ka mõne õpilase või bodhisattva jutluse või dialoogina, vaid tõepoolest lugude kogumik, mille siduvaks lüliks on noorsand Sudhana palveränd. Nõnda on “Põimiksuutra” üles ehitatud pigem india kirjanduses hästi tuntud ja populaarse raamjutustuse põhimõttel. Õpetajaks ei ole siin mitte Buddha Šākjamuni ise, kelle kohalolek on vaid põgusalt markeeritud suutra alguses, kes aga ise ei lausu kogu suutra vältel mitte ühtegi sõna, vaid ainult süveneb samaadhisse, misjärel kogu “tegevustik” kandub hoopiski teisale ja

²*Aṣṭasāhasrikā*’st on palju kirjutanud Linnart Mäll; tema eestikeelsed tööd sel alal on koondatud raamatusse *Nulli ja lõpmatuse kohal*, eeskätt tsükklisse “Ületav mõistmine” (Linnart Mäll. *Nulli ja lõpmatuse kohal*. Eesti Mõttelugu, 21. Tartu: Ilmamaa, 1998, teine trükk 2003, vt eriti lk 223–296). Inglise keeles vt Linnart Mäll. *Studies in the Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā and Other Essays*. — *Studia Orientalia Tartuensia*. Series Nova, Vol. I. Tartu: Centre for Oriental Studies, University of Tartu, 2003; sama: Delhi: Motilal Banarsidass, 2005. Edward Conze ingliskeelset tõlget on alates esmatriikist (Edward Conze. *Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā*. Calcutta, 1957) palju kordi uuesti välja antud.

teiste õpetajate juurde, keda kutsutakse hüvesõpradeks (*kalyāṇamitra*). Et anda tekstist mingit põgusatki ettekujutust, esitamegi alljärgnevalt “Põimiksuutra” süžee lühikokkuvõtte.

“Põimiksuutra” eepöa esimese stseeni, proloogi (*nidānaparivarta*) sündmustik leiab aset Šrāvastis Džeta metsasalus kaupmees Anāthapindada aias, ajaloolises kohas, mis on tuttav paljudest suutratetest, kus Buddha tõepoolest sageli koos oma kogudusega viibis. On öeldud, et Buddhaga koos oli seal viis tuhat bodhisattvat (sada viiskümmend neist on üles loetud nimepidi) eesotsas suurte bodhisattvate Mandžušrī ja Samantabhadraga, viissada õpilast-arhatti eesotsas Šāriputra ja kümme-konna teise Buddha ajaloolise õpilasega ning eraldi huvitava grupina veel hulk (arv täpsustamata) maailma isandaid (*lokeśvara*). Samas puuduvad “Põimiksuutras” Buddha audientsilt paljudes mahajaana suutrates kohal olevad jumalad ja muud mütoloogilised olendid.

Kui Buddha aimab ära bodhisattvate mõtted, kes soovivad temalt saada õpetusi ja selgitusi buddhade ehk nõndaläinute imepärase omaduste ja võimete kohta, süüvib ta suure kaastunde (*mahākaruṇā*) väel lõvimõirge (*simhaviṣṭhita*)³ nimelisse keskendumisseisundisse, mille tagajärjel toimuvad paviljoniga, kus Buddha viibib, ja kogu Džeta metsasaluga imeväär- sed muutused: nad hõlmavad korraga kogu universumi ja pole enam tavalised, vaid üleni kokku pandud kõige imepärasematest kalliskividest, mis kiirgavad igale poole valguskiiri ja peegeldavad täiuslikult kõike, mis sead- musevallas (*dharmadhātu*) iganes esile kerkib.

Kuid see on alles algus. Edasi järgneb Buddha samaadhis loodud virtuaalse reaalsuse korrastamine. Antakse kümnes ilmakaares asuvad buddhaväljade kirjeldused, kust igaihest saabub Džeta metsasallu Buddha Šākjamuni juurde arvutu hulk bodhisattvaid, kes asuvad temast vasta- valt kümnesse ilmakaarde virtuaalselt loodud (*abhinirmāya*) lossidesse kal- liskividest lootostroonidele. Selles ülikalikus, värvikas ja detailideroh- kes kirjelduses, mis hõlmab hulga lehekülgi, tuleb mu meelest näha budis- mi kirjanduse üht varasemat mandala-universumi kui kõrgeimat teadvuse-

³*Simhaviṣṭhita* täpne tõlge oleks kas ‘lövi haigutus’ või ‘lövi ringutus’ või ‘lövi il- mumine’, ‘lövi edasitungimine’. Kõla ja kujundlikkuse huvides kasutan eesti keeles vastet ‘lõvimõire’.

seisundit iseloomustava reaalsuse kujustamise sümboli loomise kirjeldust, võimalik, et hilisema vadžrajaana mandalaloome prototüüpi.⁴

Kui kõigi kümne ilmakaare bodhisattvate esindajad on esitanud ülistuslaulu Buddhale, nenditakse, et selle keskendumisseisundiga läksid kaasa ja nägid kõiki neid muutusi ainult bodhisattvad ja maailma isandad, õpilased-arhatid aga mitte, kuigi viibisid Buddha ja bodhisattvatega külg külje kõrval samas kohas. Sellega tahavad suutra autorid ilmselgelt esile tõsta mahajaana ja bodhisattvate universaalsust ja ülimuslikkust tollaste konservatiivide ehk hinajaana pooldajate ees, kes hoidsid kinni ainult Buddha sõnast ja püüdsid maailmast eraldudes vaid isikliku vabanemise poole. Rõhutamaks veelgi õpilaste (kuulajate ehk šraavakate) piiratust, esitatakse üheksa mõistujuttu, mis teevad kujundlikult selgeks, miks šraavakad ei võinud ega saanudki Buddha keskendumisseisundist osa saada.

Sellega lõpeb proloogi esimene osa ja esile astub bodhisattva Samantabhadra (Üleni Hea), kes asub bodhisattvatele Buddha väel ehk õnnis-tusel (*buddha-adhiṣṭhānena*) seletama Buddha lõvimõirge-samaadhi tähendust. Lühidalt seisneb see järgmises.

Buddha, kes viibib praegu keskendumisseisundis siin Džeta metsas, viibib samaaegselt kõigi kolme aja (*tryadhva*, s.t mineviku, oleviku ja tuleviku) nii paljudel buddhaväljadel, kui palju on kõikidel buddhaväljadel kokku aatomeid ehk algosakesi (*paramāṇurajas*). Ja kõik need buddhaväljad on omakorda koos siin istuva Buddha ühesainukeses nahapooris. Ja kõigil neil loendamatul buddhaväljadel on Buddha ümbritsetud bodhisattvate ringidest (*bodhisattva-parśanmaṇḍala*), kes oma tegevusega teostavad olendite seas seda, millele Buddha on keskendunud ja mis ei ole mitte midagi muud kui bodhisattva Üleni Hea teostus (*Samantabhadra-caryā*) — viia olendeid küpsusele, s.t samale tasemele, kus on buddhad ja bodhisattvad. Kõik see leiab aset seadmusevallas (*dharmadhātu*), mida me võime tõlgendada kui vaid buddhade ja suurte bodhisattvate tasemel täielikult avanevat tegelikust, kus täielikult valitseb Buddha Seadmus ja kus nn tavaliste olendite piiratud maailmad, olukorrad ja meeles seisundid ei ole takistuseks.

⁴“Põimiksuutra” võimalikele seostele hilisemate vadžrajaana traditsioonide ja kujustamisharjutustega vihjab ka David McMahan (David L. McMahan. *Empty Vision: Metaphor and Visionary Imagery in Mahāyāna Buddhism*. London, New York: RoutledgeCurzon, 2002, eriti lk 168–172).

Proloogi finaalis astub esile bodhisattva Mandžušrī (Magus Isand),⁵ kes lauldes ülistab Samantabhadra õpetusi, misjärel kõikide bodhisattvate ees avanevad suure kaastunde väravad ning Buddha samaadhi väel neist kiirgavates valguskiirtes ilmuvad bodhisattvad üle kogu seadmusevalla, suundudes kõikidesse olendite maailmadesse, kus nad lugematul hulgal eri viisidel viivad olendeid küpsusele ja täielikku virgumisse. Olgu siinkohal esitatud terve sellekohane lõik.

“Neid bodhisattvaid võis näha minemas kõikide olendite olekutesse nii suure hulga olendeid küpsusele viivate vahenditega, kui palju on lugematutel buddhaväljadel algosakesi. Kes läks jumalate olekutesse, kes lohemadude olekutesse, kes tontide olekutesse, kes inglite olekutesse, kes hiidude olekutesse, kes maduusside olekutesse, kes brahma-isandate olekutesse, kes inimeste isandate olekutesse, kes surmajumala linnadesse, kes kõikide näljaste vaimude aladele, kes kõikidesse põrguilmalesse, kes elajaloomade radadele. Katkematu suure kaastunde, katkematu töotuse, katkematu teadmise, katkematu jõupingutusega olendite eest hoolt kandes võis neid Džeta metsas viibivaid bodhisattvaid näha hulgakaupa igasugusel kujul sirgetes ridades⁶ minemas kõikides meretäites maailmavaldades läbi kõikide olenditevaldade selleks, et viia kõiki olendeid küpsusele vastavalt nende meelestatusele, olgu siis tegemist nendega, kes võtavad õppust nägemise kaudu, kes võtavad õppust kuulmise kaudu, kes võtavad õppust meelespidamise kaudu, kes võtavad õppust häälekõla ringide kaudu, kes võtavad õppust nimedejõgede hüüdmise kaudu, kes võtavad õppust valgusesära ringide kaudu, kes võtavad õppust valgusesära võrgustike vallandamise kaudu. Ometi ei tõusnud sealjuures keegi neist üles nõndaläinu jalge eest maast. Keda võis näha kõigis kümnes ilmakaares oma paleetornides kaaskonna keskel troonil istumas, ometi nõndaläinu jalge eest maast üles tõusmata. Keda võis näha olendite küpsusele viimiseks pilvede viisi kehastusi⁷ vallandamas, ometi nõndaläinu jalge eest maast üles tõusmata. Keda võis näha rändõpetlase kujul, keda braahmani kujul, keda pealaest jalatallani kõiksugu aumärkide ja kaunistustega ehitud kujul, keda teadmamehe kujul, keda kaupmehe kujul, keda askeedi kujul, keda tantsija kujul, keda jumalamehe kujul, keda kõikide kunstide tundja kujul minemas kõikidesse küladesse, linnadesse, turuplatsidele, maakohtadesse, riikidesse ja pealinnadesse. Õigel ajal, just siis kui neid oodati, selleks et olendeid küpsusele viia, võis neid näha bodhisattvateed

⁵Tõlgin *śrī* siin isandaks, kuigi tema algtäendus on ‘hiilgus, sära, õnn, hüve, jõukus jne’, ühesõnaga kõik, mida üks tõeline isand valdab. Budismi seisukohalt on ülimalt õnneks mõistmine, tarkus ja teadmine, mistõttu neid kehastava bodhisattva nimi ongi Magus Õnn ehk Magus Isand.

⁶‘Sirgeteks ridadeks’ ongi siinkohal tõlgitud *vyūha*.

⁷*nirmita*

käies minemas kõikidesse küladesse, linnadesse, turuplatsidele, maakohtadesse, riikidesse ja pealinnadesse igasugusel kujul, igasuguse välimusega, igasuguseid keeli kõnelevana, igasugustest asjadest rääkivana, igasuguseid asju toimetavana, igasuguses olukorras kõiki olendeid ühendava Indra võrgu taolisel bodhisattvateel, valgustades kõikide kunstide ja oskuste ringe, olles kõiki maailma teadmisi valgustavateks lampideks, seades korda kõiki tõesid, heites valgust kõikidele seadmustele, kõikjal arvutuid sõidukeid⁸ puhastades, olles kõikide seadmuseringide lampideks.”

Sellega lõpeb proloog, mis hõlmab veidi alla kümnendiku kogu suutra mahust ja mida võiks tegelikult vaadelda ka omaette suutrana, mis ta teksti kujunemise varases staadiumis võib-olla ongi olnud. Meile tuntud “Põimiksuutra” kontekstis on sel aga selge eesmärk meeletada lugejat kujutama mahajaana õpetuse kõrgeimat ja kõikehõlmavat ideaali ja eesmärki — bodhisattvateed, selle olendi teed, kes virgunud meele ja vankumatu tahtega tegutseb üha kõikide teiste olendite heaks. Sellise bodhisattva arhetüübiks ongi Samantabhadra — Üleni Hea. Nagu selle põgusa kokkuvõttegi põhjal näha, ei püüa “Põimiksuutra” seda teed põhjendada loogilise arutelu teel, vaid esitab selle võimsate kujutluspiltide, visioonide loomise kaudu, mida kujustades peaks suutra lugeja end just sellisele elu- ja maailmavaatele meelestama.

Edasi tuleb suutra põhiosa, mis kirjeldab inimese vaevarikast teekonda, kelles on alles tekkinud soov ja tahtmine asuda bodhisattvateele, Samantabhadra ideaali teostamise poole. See ei ole ilmutuse tee, kuigi proloogist võiks selline mulje jääda, vaid õppimise tee, kus õpetajateks ehk hüvesõpradeks on väga erinevad tegelased, keda ühendab ometi see, et nad kõik on ise käinud läbi väga pika tee ja teostanud üht või teist virgumise aspekti, kuid mis samuti väga oluline, ei ole ise jõudnud Üleni Hea bodhisattvaideaali täieliku teostuseni.

Sellise õppija, bodhisattvateele asuja esindajaks suutras on noorsand Sudhana, rikaste linnakodanike (*śreṣṭhin*)⁹ võsu, kes tarkusebodhisattva

⁸Sõidukite — *yāna* — all on siin silmas peetud loomulikult sansaarast vabanemisele viivaid õpetussüsteeme, mida budismis nõnda kutsutakse.

⁹*Śreṣṭhin* on tuletis sõna *śrī* ülivõrdest *śreṣṭha*, ‘parim, ülim, hiilgavaim’, tähendades isikut keda võib nõnda iseloomustada, seega, kui lähtuda sõna *śrī* algtäenduselt, siis “paremaid inimesi”, nagu meiegi kultuuris on rikkaid ja toredaid kutsutud. Vana-India sotsiaalses kontekstis tähendab *śreṣṭhin* rikast linnakodanikku; sageli on seda tõlgitud lihtsalt kaupmeheks. Ise kasutan allpool tõlkekatkendis *śreṣṭin*’i vastena sõna “gildivanem”, kuna analoogiline tähendus on tal ka olemas. Sudhana epiteediks on läbivalt *śreṣṭhidāraka*, mis sõna-sõnalt oleks siis ‘gildivanema poeg’, kuid kuna tegemist on pigem üldnimetusega noo-

Mandžušrī mõjul asub teele palverännakule hüvesõprade juurde ja rännaku lõpuks kohtub Samantabhadraga. Sudhanast ja tema esmakohtumisest Mandžušrīga vestab allpool tervikuna tõlgitud pikem lõik. Enne aga anname põgusa ülevaate sellest, kuidas “jutustus” jätkub ja missuguste hüvesõprade juures Sudhana peab viibima, enne kui on küps astuma Samantabhadrade palge ette.

Pärast ülaltoodud lõiku, mis kirjeldab nägemust bodhisattvate ilmumisest kõikjale kõikide olendite juurde, tõuseb Mandžušrī oma kohalt, palub Buddha luba lahkuda ja luba saades jätab Džeta metsasalu ning asub teele lõunasse Dakšināpāthasse, mis nime all üldiselt tunti Lõuna-Indiat. Enne Mandžušrī jõudmist lõunasse tuuakse sisse veel üks tähelepanuväärne kõrvalliin noorte bhikšudega. Nimelt Šāriputra, esimene arhatite seas, nähes tarkusebodhisattva lahkumist, järgneb talle koos 60 õpilasega, vastselt kodunt lahkunud bhikšuga, et paluda temalt õpetust. Mandžušrī annabki noortele bhikšudele õpetusi bodhisattvateele asumiseks, misjärel bhikšudes tekib virgumismeel, nad jätavad maha šraavakate tee ning jõuavad ülimesse täielikku virgumisse.

Imselt on see episood sisse toodud näitamaks bodhisattvate ja šraavakate tee ehk mahajaana ja hinajaana vastuolu ületamise võimalust, kui tuginetakse mõistmisele ja teadmisele, mida kehastabki Mandžušrī. Bhikšude Buddha juurest lahkumise ja Mandžušrīle järgnemise akt sümboliseerib loobumist Buddha sõna pimedast järgimise ja kordamise teelt elava teadmise teele; ühtlasi on see ilmekaks näiteks, et mahajaanas võidakse bodhisattvaid väärtustada kõrgemaltki kui Buddhat.

Mandžušrī aga jätkab teekonda, kuni jõuab suurde linna Dhanjākarasse, kus asub seadmust kuulutama ja kohtubki Sudhanaga. India budismi ajaloo uurijad peavad tõenäoliseks, et siin on tegemist ajaloolise paigaga, meie ajaarvamise esimestel sajanditel Lõuna-Indias peamiselt tänapäeva Andhra Pradeshi osariigi aladel asunud Šatavāhana riigi pealinna Dhānjakataka ehk Dhāranikotaga Kitsnā ehk Krišnā jõe suudmealal, mis oli tõepoolest tähtis budismi keskus ja võimalik, et üks mahajaana tekkekohti.¹⁰ Suutras nimetatud Vitšitrasāradhvadžavjūha-nimelist pühapaika, kus Mandžušrī pea-

rema põlvkonna “kodanlasevõsude” kohta, kasutan ma läbivalt vastet ‘noorsand’. Sellest seisusest isiku valimises suutra peategelaseks võib näha ka selget vihjet, et sellised tekstid nagu “Põimiksuutra” olid suunatud eelkõige noortele rikastele ja haritud ilmalikele linnakodanikele, kelle seas mahajaana ideed aktiivse bodhisattvaideaaliga *versus* passiivse, elust eemale tõmbunud šraavaka ideaal imselts kõige rohkem ja viljakamalt levisid.

¹⁰Vt nt A. Warder. *Indian Buddhism*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2000, lk 403.

tus, samastatakse Dhānjakataka linna külje all asunud kuulsa Amarāvātīga, kus omal ajal asus India üks suuremaid stuupasid ja võimas kloostrikompleks. Paikkonna tähtsust mahajaana ja ka vadžrajaana ajaloos rõhutab seegi asjaolu, et mahajaana pärimuse järgi elas seal lähedal Nāgārdžunakondas “Põimiksuutra” loomisega enam-vähem ühel ajal kuulsaim mahajaana filosoof Nāgārdžuna ning Dhānjakatakast / Amarāvātīd peetakse ka kohaks, kus Buddha olevat kuulutanud Kālatšakra õpetust.¹¹

Pidada ajaloolist Dhānjakatakast “Põimiksuutra” loomiskohaks on muidugi vaid ajalooline hüpotees, kuid mingi seos suutral selle paigaga ning üldse Lõuna-Indiaga kindlasti on, kuna enamik tuvastatavaid kohti, mida tekstis mainitakse, asub Lõuna-Indias. Mõned uurijad näevad Mandžušī rännakus põhjast Šrāvastist lõunasse Dhanjākarasse / Dhānjakatakasse ning järgnevat Sudhana palverändu mööda Lõuna-Indiat budismi ja eriti mahajaana leviku kunstilise kirjeldusena meie ajaarvamise alguse Indias.¹²

Tuleme nüüd veel korraks tagasi “Põimiksuutra” “loo” juurde. Mandžušī, niisiis, kiitnud Sudhana meelestatust ülimalle täielikule virgumisele, saadab ta edasi hüvesõprade juurde, ning Sudhana väisab oma pikal teekonnal tervelt 52 hüvesõpra. Iga hüvesõber õpetab talle mingit aspekti bodhisattva tegevuses vastavalt enda samaadhile ja saadab ta edasi järgmise juurde. Lõpuks jõuab Sudhana bodhisattva Maitreja juurde, kes annab talle hulga õpetusi ja juhatab ta imepärasesse lossi, kus kõik ajad ja mõõtmed on kohal ühes hetkes. Sudhana näeb lossis üksteise sees lugematut hulka neid samu losse ning iga lossi sees ka iseennast ja Maitrejat ja kõiki buddhasid. Maitreja võluloss on samuti kõrgeima teadvuseseisundi kujundlik kirjeldus, kus tavapärase ettekujutus ajast ja ruumist ei toimi ning mikro- ja makro maailm on läbi põimunud, sisaldudes üksteises ühes ja samas mõttechetkes. Samas on see vaid unenäosarnane nägemus, sest Maitreja ühe sõrmenipsu peale loss hajub ja Sudhana küsimuse peale, kuhu see kadus, vastab Maitreja, et sinna, kust tuligi. Me võime ainult spekuleerida mõistetega, mida selle vastuse all mõelda: võib-olla meelt, võib-olla tühjust; ilmselt ongi see täies-

¹¹Samas, lk 464. Vt ka Biswanath Banerjee. Śrī Kālacakrantra-Rāja. Ed. by Biswanath Banerjee. Calcutta: The Asiatic Society, 1985, lk iv; Jeffrey Hopkins. Kālachakra Tantra: Rite of Initiation. Ed., translated and introduced by Jeffrey Hopkins. London: Wisdom Publications, 1989, lk 59.

¹²Vt nt Lee Chi-fu. Xuan Zang dashi zai Yindu jingnei youxue yu Shancai tongzi canxue you guan dili, lüxian, ji qi yi yi zhi tantao [A Comparative Study of the Routes Followed by Hiuen Tsang and Sudhadana during Their Travel in India.]. — Chung-Hwa Buddhist Journal, No. 7, July 1994, lk 167–189.

ti teadlikult jäetud määratlemata, et mitte anda lugejale viimast pidepunkti ükskõik millise mõiste näol, mille külge klammerduda.

Maitreja võlulossi kujustamine märgib Sudhana teekonna lõppu. Ta on saanud hüvesõpradelt teadmisi ja õpetusi, mis on nüüd lõimunud selles võimsas nägemuses. Maitreja saadab ta veel kord tagasi Mandžušrī juurde, kes kinnitab Sudhana saavutust ja tema küpsust näha nüüd silmast silma Samantabhadrat ennast. Järgneb veel üks värvikas ja kujundirikas kujustamisstseen, milles Sudhana ühineb Samantabhadraga, s.t saab küpsaks bodhisattvaks. Suutra lõpetab 62 salmist koosnev Samantabhadra töö- tus, mille sisu seisneb taas lühidalt selles, et bodhisattvatee kulminatsiooni jõudnud olend töötab mitte iialgi sellelt teelt lahkuda, kuni maailmades leidub kannatavaid olendeid, ning samuti austada kõiki buddhasid, kes on ilmunud, ilmuvad praegu ja tulevikus kõikides maailmades kõigis kümnes ilmakaares. Niisiis ei tähenda Sudhana palverännaku lõpp paradoksaasel moel mitte kohalejõudmist, vaid hoopis teeasumist, kuid juba hoopis teisel tasemel, mitte enam enesetäiendamiseks, vaid täiesti egovabalt ainult ja jäägitult teiste olendite hüvanguks.

Iga hüvesõbra lugu viiekümne kahest on lugu omaette, kuid nende põguski tutvustamine, rääkimata analüüsist, ei mahuks kuidagi selle kirjatöö raamidesse. Statistiliselt on nende seas viis bhikšut, üks bhikšuni, neli majaperemeest, neli gildivanemat, neli budistist ilmalikku emandat, kaks braahmanit, kaks kuningat, kaks rohukaupmeest, neli poisikest, kolm tütarlast, üks kirjatark, üks erak, üks rändõpetlane, üks meremees, üks suurt- sugu emand (tegelikult prostituut), üks kullassepp, viis bodhisattvat, üks jumal, üks maajumalanna, kaheksa ööjumalannat, Lumbinī metsasalu jumalanna, üks jumalate tütar, Buddha ema Mājadevī. 17 neist on mütoloogilised olendid, 21 on naised (kaasa arvatud jumalannad); ainult kümme neist on budistid kitsamas mõttes (mungad ja nunn ning *upāsikā*'d); 33 neist on linnaelanikud. Tähelepanuväärne on seegi, et umbes kolmandik kohanimed- sid, mis suutras on esitatud hüvesõprade elukohana, on tuvastatavad India ajaloolise geograafia kaardil, kuigi siin tekstis on nad siiski pigem kirjan- duslikud kohanimed.

Sellise statistika põhjal võib öelda, et hüvesõbrad esindavad läbilõikeliki- selt tollase India ühiskonna eliiti (kirjanduslikus mõttes ei ole inimeste ja mütoloogiliste olendite vahel vahet). Nende õpetused on küll kõik esitatud mahajaana võtmes ja mõistesüsteemis, kuid on selge, et suutra autorid on seesugust õpetajate mitmekesisust välja pannes pidanud silmas üht: bodhi-

sattva haridus ja ettevalmistus hõlmab mitmekülgeid teadmisi ja oskusi, mis ei piirdu ainult kitsalt nn budismi teoloogiaga, vaid hõlmab ka ilmalikke teadusi ja elukunste. Kuidas saakski bodhisattva muidu täita oma eesmärgi ja antud töotusi: ilmuda just sinna ja sel ajal, kus teda kõige rohkem oodatakse, rääkida just selles keeles, millest olendid aru saavad, teha kõike, mida vaja, vastavalt olendite vastuvõtuvõimele, et aidata neid küpsusele. Budismi teoloogia vastuvõtmiseks, mida on suurepäraselt võimelised edasi andma šraavakad, on ju valmis vaid vähesed, enamiku olenditega tuleb ühine keel leida vastavalt nende meeletasemele (*yathā-āśaya*), rakendades kõikvõimalikke kunste ja oskusi.

Niisugune on “Põimiksuutra” sõnum, mis on valatud äärmiselt rikkalikku, kujundlikku ja muinasjutulisse vormi. Kahtlemata tuleneb sellise vormi kasutamine ühelt poolt tollasest kirjandusmaitsesest ja -moest, kuid kindlasti mitte ainult sellest. Suur osa on siin ilmselt teadlikul kompositsioonil, mille eesmärk on luua verbaalsete vahenditega mõjus kujundlik tekst, mis eelneva budistliku hariduse ja meelearjutustega ettevalmistatud teadvuses toimiks võimsa kujustamisvahendina ja aitaks purustada eelarvamusi, kitsaid vaateid ja kivilinenud seisukohti ning avada teadvuse võimalikult täielikult kõigile ja kõigele, mida reaalsus pakub; näha seoseid ja kooskõlasid kõikjal ja kõige vahel; ning mis kõige tähtsam, kasvatada suurt kaastunnet kõikide olendite vastu ning samaaegselt valmisolekut ja tarmukust kõiki olendeid aidata, viia neid küpsusele ja virgumisele, põlgamata selle nimel ära ühtegi vahendit. Mahajaana mõistesüsteemis tähendabki see täielikku sisenemist seadmusevalda, mida peab silmas “Põimiksuutra” hiinakeelne pealkiri.

“Põimiksuutra” väljaannetest

Kõige kättesaadavam sanskritikeelne tekst on ilmunud P. L. Vaidya väljaandel 1960. aastal Indias.¹³ Sellele eelnes Daisetz Teitaro Suzuki ja Hokei Idzumi tekstipublikatsioon 1934 ja 1949. aastal.¹⁴ Mõlema aluseks on Nepalist pärit palmilehtedele kirjutatud käsikiri 1166. aastast, mis on hoiul Londonis Kuningliku Aasia Seltsi raamatukogus. Väljaannete koostamisel

¹³Gaṇḍavyūhasūtra. Ed. by Dr. P. L. Vaidya. Darbhanga: The Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960.

¹⁴The Gandavyuha Sutra. Critically edited by Daisetz Teitaro Suzuki and Hokei Idzumi. New Revised Edition. Kyoto: The Society for the Publication of Sacred Books of the World, 1949.

on seda hoolikalt võrreldud mitme teise, hilisema käsikirjaga ja tekstikriitiliselt toimetatud.

Kõige viidatavam tiibetikeelne väljaanne sisaldub tiibeti budismi pühakirja Kandžuri (*bka' gyur*) Pekingi väljaande 26. köites, kus ta moodustab *Avatamsaka (Phal chen)* sektsiooni 45. osa *sdong pos brgyan pa*.¹⁵

“Põimiksuutra” kolm täielikku hiinakeelset tõlget asuvad aastatel 1922–1933 Jaapanis välja antud ja seni kõige täielikuma hiina budismi pühakirjakogumi *Taishō Shinshū Daizōkyō*, lühendatult *Taishō* kaanon, 9.–10. köites ning on kättesaadavad ka elektroonilisel kujul.¹⁶

“Põimiksuustrast” on olemas kaks täielikku ingliskeelset tõlget, varasem Ron Epsteini, hilisem Thomas Cleary sulest, mõlemad tehtud hiinakeelsest “Kaheksakümnevihulise *Huayan*-suutra” versioonist,¹⁷ ning jaapanlase Torakazu Doi tõlge saksa keelde, tehtud hiinakeelsest “Kuuekümnevihulise *Huayan*-suutra” versioonist.¹⁸

Katkendeid “Põimiksuustrast” on inglise keelde tõlkinud ka Herbert von Guenther.¹⁹ Neli naissoost hüvesõbra peatükki (*Simhavijrmbhita*, *Āsā*, *Prabhūtā* ja *Vasumitrā*) on ingliskeelses tõlkes avaldatud Diana Y. Pauli raamatus *Women in Buddhism*.²⁰ Kõige põhjalikum ingliskeelne käsitlus

¹⁵The Tibetan Tripitaka. Peking Edition, Vol. 26. Ed. by Dr. Daisetz T. Suzuki. Bkaḥ-gyur. Phal-chen II. Tokyo-Kyoto: Tibetan Tripitaka Research Institute, 1958, lk 117–190.

¹⁶Kõige varasem tõlge, mis pärineb 5. saj algusest ja kuulub “Kuuekümnevihulise *Huayan*-suutra” (*Liushi Huayan*) koosseisu, asub järgmise viite all (rahvusvahelises viitamissüsteemis tähistab lühend *T Taishō* kaanonit, sellele järgnev number teksti järjekorranumbrit üldnumeratsioonis, edasi tuleb kaanoni köite number ja lõpuks leheküljenumberid): T 278: 9, 676a–788b; ajaliselt järgmine on 7. saj lõpust pärinev tõlge, mis kuulub “Kaheksakümnevihulise *Huayan*-suutra” (*Bashi Huayan*) koosseisu: T 279: 10, 319a–444c; kõige uuem tõlge pärineb 8. saj lõpust ja moodustab üksi “Neljakümnevihulise *Huayan*-suutra” (*Sishi Huayan*): T 293: 10, 661a–851c). *Taishō* elektroonilises väljaandes www.cbeta.org asuvad “Põimiksuutra” tõlged sektsioonis *Huayan* ja on hõlpsasti leitavad sama viitamissüsteemi järgi.

¹⁷R. Epstein. Flower Adornment Sutra: Chapter 39. Buddhist Text Translation Society, 1979. T. Cleary. Entry into the Realm of Reality. The Text: The Gandavyuha, the Final Book of the Avatamsaka Sutra. Boston & Shaftesbury: Shambala, 1989.

¹⁸Torakazu Doi. Das Kegon Sutra: Das Buch vom Eintreten in den Kosmos der Wahrheit. Tokyo, 1978.

¹⁹Herbert V. Guenther. Excerpts from the Gaṇḍavyūhasūtra. — Tibetan Buddhism in Western Perspective. Collected Articles of Herbert V. Guenther. Berkeley: Dharma Publishing, 1989, lk 3–35.

²⁰Diana Y. Paul. Women in Buddhism: Images of the Feminine in Mahāyāna Tradition. Berkeley: Asian Humanities Press, 1979, lk 94–165.

“Põimiksuustrast” rõhuasetusega selle seostele hiina *chan*-budismiga, mis samuti sisaldab hulga tõlkekatkeneid, pärineb Daisetz Teitaro Suzuki sulest.²¹

Tõlge

Alljärgnev tõlkekatkend on osa “Põimiksuutra” Mandžušrī peatükist ning esitab olulise stseeni, kus suutra peakangelane Sudhana kohtub esmakordselt tarkusebodhisattva Mandžušrīga, kes annab talle vajalikud juhised ja suunab edasi õppima hüvesõprade juurde. Tõlge on tehtud Vaidya väljaande sanskritikeelsest tekstist.²² Kõige olulisemad sanskritikeelsed terminid on viidatud otse joone all koos kõige hädapärasemate filoloogiliste ja sisuliste kommentaaridega.

Sudhana kohtub Mandžušrīga

Nõnda siis jätkas tõeline prints²³ Mandžušrī oma teekonda läbi paljude maakohtade, kuni jõudis välja Lõunamaale²⁴ suure Dhanjākara linna juurde. Suurest Dhanjākara linnast ida poole jäi Vitšitrasārādhvadžavjūha²⁵ nime kandev metsasalu, pühapaik,²⁶ kus kunagi oli viibinud Buddha. Nõndaläinu oli selle rajanud kohaks, kus olendeid küpsusele viia,²⁷ ja selle kuul-

²¹Daisetz T. Suzuki. *Essays in Zen Buddhism (Third Series)*. London: Rider, 1985 (1. trükk 1953), lk 68–221; D. T. Suzuki. *On Indian Mahāyāna Buddhism*. Ed. by Edward Conze. New York et al.: Harper & Row Publishers, 1968, lk 146–226.

²²Vaidya, *op. cit.*, lk 39–47.

²³ (*kumārabhūta*) Mandžušrid nimetatakse mahajaana suutrates läbivalt selle epiteediga ja ka budistlikus ikonograafias kujutatakse teda noore ja kauni, rikkalikult ehitud India printsina.

²⁴ (*Dakṣiṇāpatha*). Selle nimetusega tähistati muiste kogu Lõuna-Indiat Vindhya mägedest lõunas. “Põimiksuustras” on enamik hüvesõprade elupaiku paigutatud sellesse piirkonda.

²⁵ (*Vicitrasārādhvajavyūha* — ‘Kõige uhkemate lippudega ehitud paik’) Nende kohanimedega seotud ajaloolistest hüpoteesidest on juttu ülalpool artikli tekstis.

²⁶ (*caitya*) See sõna tähistab algselt stuupalaadset moodustist, mis sisaldab pühakusäilmeid, laiemalt aga igasugust pühapaika.

²⁷ (*sattvapariṣāka*, sõna-sõnalt ‘olendite küpsetamine’) See tähendab olendite harimist ja kasvatamist budismi vaimus, mis võimaldaks neil edeneda virgumisteel. Siin peetakse tõenäoliselt silmas asjaolu, et paljud budistlikud tšaitjad olid “Põimiksuutra” loomise ajaks (2.–3. saj m.a.j) kujunenud kloostriteks ja hariduskeskusteks, nende seas ka hüpoteetiliselt Vitšitrasārādhvadža prototüübiks olnud Amarāvati.

sus kajas vastu otsatutel väljadel. Just sinna paika, kus Bhagavat kunagi bodhisattvateed käies oli loobunud paljust, millest on raske loobuda;²⁸ just sinna, kus jumalad, lohemaod, tondid, inglid, hiiud, tulilinnud, koerakoonlased, maduussid, inimesed ja vaimud²⁹ alati ohverdama käisid, just sinna jõudis ta nüüd kõige oma kaaskonnaga ning just sinna paika jäi tema peatuma.

Ja seal siis kuulutas tõeline prints Mandžušrī “Seadmusevalla juhatuste valguse”³⁰ nimelist suutrat, mis voolas läbi kümnete sadade tuhandete miljonite miljardite³¹ suutrate. Selle selgitamise peale ilmusid suurest ookeanist välja ja tulid tema juurde kümned sajad tuhandet miljonid miljardid lohemaod.³² Kui nemad nüüd kuulsid seda seadmusejuhatust,³³ tundsid nad vastikust lohemadude oleku vastu ja külgetõmmet nõndaläinu omaduste³⁴ poole, jätsid maha lohemadude oleku ning sündisid jumalate ja inimestena. Kümme tuhat lohemadu jõudis seal nõnda pöördumatult ülimesse täielikku

²⁸ (*duṣkaraparityāga*) Raske on loobuda näiliselt naudinguid pakkuvatest, tegelikult aga kannatusi põhjustavatest meeleplekkidest ja vaadetest, mis olendeid sansaaras hoiavad; bodhisattvateed ja buddhaks saamine tähendab aga suuri jõupingutusi neist loobumiseks.

²⁹ (*deva-nāga-yakṣa-gandharva-asura-garūḍa-kinnara-mahoraga-manuṣya-amanuṣyāḥ*) Populaarne loetelu Vana-Indias tuntud mütoloogilistest olenditest, mis sageli esineb mahajaana suutrates. Selle esitamisega rõhutatakse mahajaana universalismi-ideed, mille järgi bodhisattvad levivad buddha seadmust tegelikult kõikides sansaara valdades, mitte ainult inimeste seas.

³⁰ (*Dharmadhātunayaprabhāsa*) Sellenimelist suutrat mahajaana kirjanduses tegelikult teada ei ole. Pigem on siingi tegemist sümbolse nimetusega, mis viitab “Põimiksuutra” põhieesmärgile: näidata mahajaana hariduse ning bodhisattvateed mõtet ja eesmärki seadmu- se valda ehk *dharmadhātu*’sse sisenemise terminites.

³¹ (*koṭīniyutaśatasahasrāṇi*) Mahajaana kontekstis tähendab see loendamatu, lugematut hulka; antud juhul tahetakse öelda, et pühakirjatekstide hulk on tegelikult piiramatu, kuid nad õpetavad põhimõtteliselt üht ja sama — Buddha virgumist.

³² (*nāga*) Lohemaod ehk naagad on tuntud olendid budismi ja hindu mütoloogias. Budismis on nad sageli õpetuse kaitsjad, aga ka selle vastuvõtjad ja hoidjad. Ka selles lõi- gus lohemadudele seadmuse õpetamisest ja nende jõudmisest ülimesse täielikku virgumisse võib näha mütopoetilist kirjeldust budismi levimisest Lõuna-Indiasse, mille mitmeid hõi- me ja rahvaid on muistsel ajal kutsunud naagadeks. Võimalik, et selles sisaldub vihje nende algupärastele uskumustele, kus maokultusel oli oluline osa.

³³ *dharmanaya*

³⁴ (*tathāgataguna*) Selle terminiga peetakse siin silmas Buddha sisemisi omadusi, s.t vir- gumist, mitte väliseid tunnuseid, mida budismi mütoloogias ja ikonograafias on 32, lisaks veel 80 vähemat tunnust.

virgumisse.³⁵ Kui ta seal siis sedaviisi seadmust õpetas, andis ilma otsa ja ääreta olenditevald³⁶ ennast aegade lõpuni kolme sõiduki juhtimise alla.³⁷

Kui nüüd siis Dhanjākara rahvas kuulis, et tõeline prints Mandžušrī on saabunud Dhanjākara linna ja peatub siinsamas Vitšitrasāradhavadžavjūha nime kandvas pühapaigas, siis auväärased isandad ja nende emandad, pojad ja tütrede,³⁸ igas jaos eraldi viissada inimest, gildivanemast³⁹ isand Mahāpradžnjaga eesotsas, tulid linnast välja ja suundusid sinna, kus viibis tõeline prints Mandžušrī. Seal siis Mahāpradžnja koos viiesaja linnakodanikuga Sudatta, Vasudatta, Punjaprabha, Jašodeva, Somašrī, Somanandini, Sumati, Mahāmati, Rāhulabhadra ja Bhadrašrīga⁴⁰ eesotsas, jõudes tõelise printsi Mandžušrī juurde, kummardasid tõelise printsi Mandžušrī jalge ees maani, käisid päripäeva kolm auringi ümber tõelise printsi Mandžušrī ning istusid siis kõik koos temast ühele poole maha.

Sealsamas siis ka auväärne emand Mahāpradžnjā koos viiesaja emandaga Suprabhā, Sugātrā, Subhadrā, Bhadrašrī, Tšandraprabhāsā, Ketuprabhā, Šrībhadrā ja Sulotšanāga⁴¹ eesotsas, jõudes tõelise printsi Mandžušrī juurde, kummardasid tõelise printsi Mandžušrī jalge ees maani, käisid päripäeva kolm auringi ümber tõelise printsi Mandžušrī ning istusid siis kõik koos temast ühele poole maha.

³⁵ *anuttarā samyaksambodhi*

³⁶ *anantamadhyasattvadhātu*

³⁷ (*vinayaṃ gatis tribhir yānaiḥ*) Kolme sõiduki all peetakse tõenäoliselt silmas mahajaana suutrates sageli mainitud kolme teed virgumiseni jõudmiseks: šraavakate tee ehk sõiduk (*śrāvakayāna*), s.t Buddha seadmuse kuulamine ja lihtne järgimine; pratjekabuddhade tee ehk sõiduk (*pratyekabuddhayāna*), s.t ise omal jõul virgumiseni jõudnud olendite tee, kes aga oma virgumiskogemust teistele edasi ei anna; ning bodhisattvate tee ehk sõiduk (*bodhisattvayāna*), s.t olendite tee, kes on pikaajalise küpsemise teel jõudnud virgumisele, kuid teadlikult ei lahku sansaarast, vaid jäävad sinna selleks, et aidata ka teistel olenditel virguda.

³⁸ (*upāsaka-upāsikā dāraka-dārikā*) Neli kategooriat ilmalikke budismi järgijaid. Tavaliselt räägitakse ainult esimesest kahest, kuid siin tehakse rõhutatult vahet ka põlvkondade vahel, tõstes eriti esile nooremat põlvkonda, kuhu kuulub ka "Põimiksuutra" peakangelane Sudhana.

³⁹ (*śreṣṭhin*) Vt seletust joonealuses viites nr 9.

⁴⁰ Nimes originaalis ja nende tõlked: *Mahāprajñā* — 'Suur Mõistja', *Sudatta* — 'Hästi Jõukas', *Vasudatta* — 'Varakas', *Punjabrabha* — 'Pälvimustest Hiilgav', *Yašodeva* — 'Säräjumal', *Somašrī* — 'Soomaõnn', *Somanandin* — 'Soomanautija', *Sumati* — 'Hästi Tark', *Mahāmati* — 'Suur Tark', *Rāhulabhadra* — 'Headusega Kokkukõidet', *Bhadrašrī* — 'Headuseõnn'.

⁴¹ Nimes originaalis ja nende tõlked: *Mahāprajñā* — 'Suur Mõistja', *Suprabhā* — 'Hästi Hiilgav', *Sugātrā* — 'Kauniliikmeline', *Subhadra* — 'Hästi Hea', *Bhadrašrī* — 'Headuseõnn', *Candraprabhāsā* — 'Kuusäraline', *Ketuprabhā* — 'Särav Hiilgus', *Šrībhadrā* — 'Õnelik Headus', *Sulocanā* — 'Hästi Kiirgav'.

Sealsamas siis ka noorsand⁴² Sudhana koos viiesaja noorsandiga Suvrata, Sušīla, Svātšāra, Suvikrāmini, Sutšintini, Sumati, Subuddhini, Sunetra, Subāhu ja Suprabhaga⁴³ eesotsas, jõudes tõelise printsi Mandžušrī juurde, kummardasid tõelise printsi Mandžušrī jalge ees maani, käisid päripäeva kolm auringi ümber tõelise printsi Mandžušrī ning istusid siis kõik koos temast ühele poole maha.

Sealsamas siis ka majaomanik⁴⁴ Mahāpradžnja tütar Subhadrā koos viiesaja tütarlapsena Bhadrā, Abhirāmavartā, Dridhamatī, Śrībhadrā, Brahmaddattā, Śrīprabhā ja Suprabhaga⁴⁵ eesotsas, jõudes tõelise printsi Mandžušrī juurde, kummardasid tõelise printsi Mandžušrī jalge ees maani, käisid päripäeva kolm auringi ümber tõelise printsi Mandžušrī ning istusid siis kõik koos temast ühele poole maha.

Seejärel siis tõeline prints Mandžusrī, tunnistades neid Dhanjākara linnast tulnud naise ja mehi ja poisse ja tüdrukuid, kes olid sinna saabunud ja oma aujärje kohaselt maha istunud, hõlmas neid oma pilgu väel,⁴⁶ tundis neist rõõmu oma suure sõbralikkuse väel,⁴⁷ otsustas neile seadmust õpetada oma suure kaastunde väel,⁴⁸ sai aru nende meelestatusest oma teadmise väel⁴⁹ ning soovis neile seadmust õpetada oma suurest tarkusest.⁵⁰ Siis langes tema pilk noorsand Sudhanale, ja ta jäi mõttesse:

“Miks noorsand Sudhanat ikkagi Sudhanaks kutsutakse? Aga eks sellega ole ju sedamoodi, et kui Sudhana oli sisenenud emaüska, siis hakkasid seal majas kasvama seitsme aarde võrsed, mis hargnesid laiali üle kogu

⁴² (*śreṣṭhidāraka*) Vt ka joonealust viidet nr 9.

⁴³ Nimed originaalis ja nende tõlked: *Sudhana* — ‘Hästi Jõukas’, *Suvrata* — ‘Hästi Kuulekas’, *Suśīla* — ‘Hästi Kombekas’, *Svācāra* — ‘Hästi Käituv’, *Suvikrāminī* — ‘Hästi Edasijõudev’, *Sucintinī* — ‘Hästi Mõtlev’, *Sumati* — ‘Hästi Tark’, *Subuddhi* — ‘Hästi Arusaav’, *Sunetra* — ‘Hästi Juhtiv’, *Subāhu* — ‘Heade Kätega’, *Suprabha* — ‘Hästi Hiilgav’.

⁴⁴ (*gr̥hapati*) Jõukat perekonnainimesest kodanikku tähistav sõna Vana-Indias.

⁴⁵ Nimed originaalis ja nende tõlked: *Subhadrā* — ‘Hästi Hea’, *Bhadrā* — ‘Hea’, *Abhirāmavartā* — ‘Armastusväärne’, *Dṛḍhamatī* — ‘Kindlameelne’, *Śrībhadrā* — ‘Õnnelik Headus’, *Brahmadattā* — ‘Brahma Annetus’, *Śrīprabhā* — ‘Õnnesära’, *Suprabhā* — ‘Hästi Särav’.

⁴⁶ (*saṃdarśana-ādhipatyena*) See ja järgmised kolm viidet (47–49) on neli väge (*ādhipatyā*), mis on omased suurtele bodhisattvatele ja annavad neile võime tulemusrikkalt teisi õpetada ja küpsusele viia. *Ādhipatyā* on tuletatud sõnast *ādhipati*, ‘kõrgem isand, ülemvalitseja,’ ning tähendab bodhisattva täielikku iseotsustamisvõimet, täielikku enesevalitsemist, aga ka spontaansust, võimet reageerida vastavalt olukorrale. Siin on see nelja olulise omaduse täiendiks, tähendades nende kõrgeimat taset. Neljale väele lisandub suur tarkus (viide 50), mis tähendab oskust nelja väge rakendada.

⁴⁷ *mahāmaitrī-ādhipatyena*

⁴⁸ *mahākaruṇā-ādhipatyena*

⁴⁹ *jñāna-ādhipatyena*

⁵⁰ *mahāpratisaṃvid*

maja. Ja nende aardevõrsete all oli seitse suurt varakambrit, kust need aardevõrsed sirgudes maapinnale tungisid. Need olid kulla, hõbeda, la-suurkivi, kristalli, rubiini, safiiri ja koralli, kokku nõnda siis seitsme aarde varakambrid. Kui siis temal olid keha ja kõik ihuliikmed välja arenenud ning ta kümnendal kuul ilmale tuli, siis need seitse varalaegast, igaüks seitse küünart⁵¹ pikkuses, laiuses ja kõrguses, tõusid maapinnale ning läksid lahti särades ja hiilates. Samuti ilmus sinna majja viissada kõiksugu aaretest valmistatud ohvriumat,⁵² nende hulgas nõud puhastatud või jaoks, nõud õli jaoks, nõud mee jaoks, nõud värsked või jaoks, igaüks pilgeni täis just seda, mida vaja. Samuti oli seal kõiksugu lõhnaaineid täis teemantnõusid, kõiksugu riidekraami täis lõhnapuust kirste, kõiksugu hõrgutisi ja värskaid jooke täis kivanumaid, kõiksugu aardeid täis kalliskivilaekaid, hõbedapuru täis kuldnõusid ja kullapuru täis hõbenõusid, lasuurkive täis kuld- ja hõbenõusid, koralle täis kristallnõusid ja kristalle täis korallnõusid, rubiine täis safiirnõusid ja safiire täis rubiinnõusid, veena läbipaistvaid kalliskive täis tähesärakalliskivinõusid ja tähesärakalliskive täis veena läbipaistvast kalliskivist nõusid. Nendega alates täitusid noorsand Sudhana maja keldrid ja varakambrid tema sündides iseenesest viiesaja aardelaekaga, lastes sada-da raha, vilja, kulla, hõbeda ja kõiksugu kalliskivide vihmal.

Sellepärast, et tema sündides täitus maja nii suure rikkusega, saigi Sudhana nimepanijatelt braahmanitelt, isalt, emalt ja sugulastelt nime Sudhana, mis tähendab 'Hästi Jõukat'.⁵³

Noorsand Sudhana ise aga, olles avaldanud austust varasematele võitjatele⁵⁴ ning pannud kasvama hüvejuure,⁵⁵ oli nüüd ülimalt pühendunud, valmis järgima hüvesõpru,⁵⁶ laitmatu nii ihu-, jutu- kui ka mõttetegude⁵⁷ poolest, valmis asuma puhastama bodhisattvateed⁵⁸ ja hoidma silme ees kõiktead-

⁵¹ (*hasta*) See sõna tähendab algupäraselt kätt koos küünarvarrega; vastav pikkusmõõt on küünarnukist keskmise sõrme otsani.

⁵² *bhājana*

⁵³ See lõik Sudhana nime päritolust on jällegi ilmne näide sellest, et "Põimiksuutra" autorid pidasid sihtgrupina silmas eeskätt jõukaid linnakodanikke, kirjeldades sellisel muinasjutulisel moel perekonna rikkust ja tema vaimsete eelduste seost majas valitseva jõukusega.

⁵⁴ *pūrvajina*, s.t varasemad buddhad. Mahajaana mütoloogia järgi on bodhisattva loendamata varasemate elude jooksul kohtunud loendamata buddhadega, avaldanud neile austust ja saanud neilt õpetusi. See on valmistand ette nende sündimist olukorras, nagu Sudhana "Põimiksuutra", kus tal on võimalus hüvesõprade toel jõuda kõrgeimale bodhisattva tasemele. See on üks "Põimiksuutra" juhtideid.

⁵⁵ (*kuśalamūla*) Hüvejuurt võiks ratsionaalselt seletada inimese võimekuse, ande, andekuse mõiste kaudu. Mida tugevam hüvejuur, seda kiiremini suudab inimene kujustada endas bodhisattvaideaali ja arendada välja vastavad omadused selle elluviimiseks.

⁵⁶ *kalyāṇamitra*

⁵⁷ *kāyavānmanaskarma*

⁵⁸ *bodhisattvamārga*

mist.⁵⁹ Ta oli saanud buddhaseadmuste ohvrinõuks, tema mõttekäigud⁶⁰ olid puhtad ning temas oli tärpanud kammitsemata virgumismeel.⁶¹

Siis tõeline prints Mandžušrī, vaadates noorsand Sudhana poole, ter-
vitas teda sõbralikult ja õpetas talle seadmust, jõudes välja⁶² kõikide
buddhaseadmusteni; jõudes välja selleni, kuidas koguda ja omandada kõiki
buddhaseadmusi;⁶³ jõudes välja selleni, kuidas kõikidel buddhadel ei ole-
gi lõppu;⁶⁴ jõudes välja selleni, kuidas kõik buddhad tulevad üksteise jä-
rel;⁶⁵ jõudes välja selleni, kuidas kõikide buddhade ümber kujunevad täiesti
puhtad ringid;⁶⁶ jõudes välja selleni, kuidas kõikide buddhade seadmuse-
rattad viivad süsteemselt välja nirvaanasse;⁶⁷ jõudes välja selleni, kuidas
kõikide buddhade väliskuju märgivad täiesti puhtad tunnused ja märgid;⁶⁸
jõudes välja selleni, kuidas jõuavad täiuseni kõikide buddhade seadmu-
seihud;⁶⁹ jõudes välja selleni, kuidas kõik buddhad kasutavad süsteemselt
oma kõneosavust;⁷⁰ jõudes välja selleni, kuidas kõik buddhad loovad täiesti
puhtaid valgusringide süsteeme;⁷¹ jõudes välja selleni, et kõik buddhad on
üks ja seesama.⁷²

Seejärel aga tõeline prints Mandžušrī, võtnud kokku, kinnitanud, sütitanud
ja rõõmustanud noorsand Sudhanat ja seda suurt rahvahulka ning meeles-
tanud neid ülimalle täielikule virgumisele ja tuletanud neile meelde nende

⁵⁹ (*sarvajñatā*) Kõikteadmine on buddhade ja kõrgemate bodhisattvate omadus, mis ilm-
selt ei tähenda maailma kõikide üksikasjade teadmist, vaid võimet kõikides seadmustes
orienteeruda ja neid vastavalt vajadusele teiste olendite heaks rakendada. Bodhisattvate-
le asuja peab end meelestama kõikteadmisele, s.t pühendunud õppimisele.

⁶⁰ *āśayagamana*

⁶¹ (*bodhicitta*) Bodhisattvatele asumise olulisim eeltingimus; meeletatus, soov jõuda
ülisma täieliku virgumiseni. Kammitsemata (*asaṅga*) tähendab, et tema meelt ei kammitse
enam olulisel määral meeplekid ja valevaated, et meel on sõltumatu.

⁶² (*ārabhya*) Siin antakse kümnest osast koosnev loetelu (viited 63–72) Mandžušrī õpe-
tustest, kus rõhuasetus on mõistel *sarvabuddha*, ‘kõik buddhad’, toonitades üht mahajaana
põhiseisukohta, et buddhasid oma loendamatute omadustega on maailmade jaotuses ajas ja
ruumis väga palju, lugematu hulk, kuid kõik nad esindavad üht ja sama virgumisseisundit.
Kümnesed loetelud on “Põimiksuutrale” üldse tüüpilisteks teksti korrastamise ja süstematiseerimise ning oluliste seisukohtade esitamise viisiks.

⁶³ *sarvabuddhadharmasamudaya-avāpti*

⁶⁴ *sarvabuddha-anantatā*

⁶⁵ *sarvabuddhaparaṃparā-avatāra*

⁶⁶ *sarvabudhaparṣanmaṇḍalaviśuddhi*

⁶⁷ *sarvabuddhadharmacakranirvāṇavyūha*

⁶⁸ *sarvabuddharūpakāyalakṣaṇa-anuvyañjanaviśuddhi*

⁶⁹ *sarvabuddhadharmakāyapariniṣpatti*

⁷⁰ *sarvabuddhasarasvativyūha*

⁷¹ *sarvabuddhaprabhāmaṇḍalavyūhaviśuddhi*

⁷² *sarvabuddhasamatā*

senist hüvejuurt, lõpetas suures Dhanjākara linnas seadmuse õpetamise olenditele, vastavalt sellele, kuidas nad olid meelestatud, ja asutas ennast minekule.

Selle peale aga noorsand Sudhana, kuulnud tõeliselt printsilt Mandžušrīlt buddhaomaduste säherdusest suurusest ning haaratud soovist jõuda ülimasse täielikku virgumisse pöördus uuesti tõelise printsi Mandžušrī poole ja lausus need värsid:⁷³

1. Tärغانud su väel on minus, ülitark,
virgumismeel kõigi teiste hüvanguks.
Sinna otsatusse asun teele ma.
Sellepärast kuulda võta mind nüüd sa.

2. Kolmikolu linn on minul silme ees:
isekuse müürid ümber kõrgumas;
kraavid täis on naudingute mürgivett;
väravad on valla olenditele.

3. Sõgeduse pimedusse mattunud;
kirehimu kahjutules lõõmamas.
Surmaisand seda linna valitseb.
Lapsemeelsed sinna ikka kipuvad.

4. Janu kütked kinni neid seal hoiavad;
pettekujutlustes nemad kõrbevad;
kahtlus, umbusk silmad teinud pimedaks.
Pette pinnale on kõik siin rajatud.

5. Kadedusest, ärevusest ohjatud,
loomaks, tondiks, põrguliseks muutuvad.
Sünd, surm, haigus, vanadus neid vaevavad.
Pimedaina elust ellu trügivad.

⁷³Värsid, millega Sudhana pöördub Mandžušrī poole õpetuse saamiseks, on ühed kaunimad ja kujundirikkamad pühendumisvärsid kogu "Põimiksuutras". Värsid on kirjutatud rahvapärases kõnekeeles praakritis, mis erineb üsna palju proosatekstis valdavalt kasutatavast klassikalisest sanskritist. Värsimõõduna kasutatakse läbivalt 4 × 11 silbist koosnevat *triṣṭubh*'it. Tõlkes on säilitatud algupärandi silpide arv värsis, kuid mitte värsimõõd ja rütm. Võimalikult algupärandilähedases sõnastuses on püütud edasi anda kujundeid, kuid ka kujundite elementidena esinevaid termineid.

6. Halastuse puhta ringi paistuses
teadmise sa kiiri kõikjal levitad;
meeleplekimeresid nii kuivatad;
päike, lase paista neid ka minule.

7. Sõbralikkust tulvil täis sa ringi sees
pälvimuste tähesära valguses
tõused kõigi ilmade sa kohale,
nagu särav täiskuu nii öötaevasse.

8. Sinu päralt on kõik aarded hiilgavad;
seadmusvalla ruumis asud lõputus.
õpetaja, seadmusratta aardega
juhata mind, kuningate kuningas.

9. Virgumise vankril ülivägeval
pälvimusi, teadmist kannad kõikjale.
Kõigi olendite heaks sa tegutsed;
võta kaitsta mindki, teiste juhtija.

10. Kannatlikkus — see on sinu turviseks;
teadmismõök kaastunde käes sul ihutud;
kuradite malevaga võitled sa.
Võta minu eestki seista, vägimees.

11. Seadmuse mäe tipus sina troonimas;
haldjate seas keskendusse vaibunud.
Meeleplekihooldajaid hiide hävitad,
nagu Indra; vaata minu peale ka.

12. Kolmikolu suure linna aladelt
põhjusliku pinnal rattas ekslemaid
juhivad välja meeleplekitegudest;
valguslamp, sa mullegi nüüd näita teed.

13. Et ma võiksin ära pöörduda halvalt teelt;
et ma võiksin puhastada õiget teed;
et ma kõigilt ilma teedelt irduksin;
vabanemisväravani näita teed.

14. Endast mõtlen, püüst, õnnest ikka ma;
valemõtted kammitsas mind hoiavad.
Teadmise, tõe, väe sa selge silmaga
lahti tee mul vabanemiseväravad.

15. Kes sa tunned tõe ja vale radasid,
vahet teed, mis õige on, mis vale tee;
Kes sa oskad juhatada kõiki teid,
näita mulle nüüd sa virgumise teed.

16. Õige vaate puu, mis kindla pinna peal,
buddhaomadustest kes sa toitu saad;
seadmuse sa õisi lased sadada;
näita mulle virgumise teed nüüd sa.

17. Mineviku võitjaid, neid, kes tulemas,
praeguseidki võitjaid, valgusallikaid,
hüvesläinuid, olenditest parimaid
näita mulle sina, suur teenäitaja.

18. Tegude sa värki⁷⁴ tunned lõpuni,
seadmuse sa rattaid, värke kõiki tead;
teadmise sa vankris seisad kindlana —
virgumise vankrit näita mulle nüüd.

19. Rehvid millel palvetest ja töotustest;
kannatlikkus halastuse telgedel;
usk on ohjeks, voo-ustega ehitud —
virgumise vankri peale tõsta mind.

20. Meelespidamise puhta ringi sees;
sõbralikkus kaunisti on katuseks;
oskused ja kunstid on tal kuljusteks —
selle uhke vankri peale võta mind.

⁷⁴Sõnaga 'värk' olen tõlkinud *yantra*, mis algupäraselt tähendab igasuguseid mehhanisme, siduvaid ja ühendavaid tarindeid. Eestikeelne värk tähendab algselt sama; rahvakeeles on värk aga igasugune keeruline süsteem. Vadžrajaanast tuntud sümboolne sõlm või põiming on alles *yantra* hilisem tuletatud tähendus.

21. Istmeteks mil brahmaväärsed toimingud;
keskendumisneiud kus on istumas;
seadmuse trumm sõitu saadab kõminal —
kuningliku vankri peale aita mind.

22. Neli varakambrit kus on igavest;
teadmisaarded voorushelmeist ehitud;
alandlikkus, häbi selle rakmeteks —
seda uhket vankrit mulle näita sa.

23. Loobumuse valguskiirtes säramas;
kõlblusest ja halastusest salvitud;
kannatlikkus piigiks kuhu kinnitet —
selle võimsa vankri peale tõsta mind.

24. Olendeid mis juhib ikka edasi;
mõtlusesse, keskendusse tõstab neid;
mida veavad mõistmine ja vilumus —
selle seadmusvankri peale aita mind.

25. Ratasteks mil töötused, mis veerevad
seadmust kandval pinnal ikka edasi;
teadmise värk kindlalt mida hoiab koos —
selle seadmusvankri peale aita mind.

26. Üleni Hea toiminguid mis puhastab,
olendite eest mis ikka hoolitseb;
puhtaid toiminguid mis ikka toetamas —
selle teadmisvankri peale aita mind.

27. Teemandist on millel tugev südamik;
õilsa teadmisega kaunilt ehitud;
tee peal kõiki takistusi purustab —
selle headusvankri peale tõsta mind.

28. Puhas, avar mis on nagu ilmamaa;
olendeid mis kaitseb, õnne töötamas;
avarat mis seadmusvalda valgustab —
virgumise vankri peale tõsta mind.

29. Kannatuse kuhjasid mis läbistab;
kõntsast tegude mis ratta puhastab;
kuradeid ja valetajaid hävitab —
selle seadmusvankri peale tõsta mind.
30. Koos kus kõik on ilmamaade teadmised;
seadmusvalla ruumi laotab laiali;
olendite sihte ka mis täide viib —
selle seadmusvankri peale aita mind.
31. Puhas on mis mõõtmatu kui ilmaruum;
mida vaated, teadused ei varjuta;
kõiki olendeid mis teenib alati —
selle seadmusvankri peale tõsta mind.
32. Mida võimas tuulehoog viib edasi,
töotuste tuul, maailma mis toetamas;
rahu linna maale loob mis püsivat —
selle seadmusvankri peale tõsta mind.
33. Mis kui maapind oma koormat kandemas;
kaasatunde vägi mida vedamas;
olendeid mis teadmisega elustab —
selle uhke vankri peale tõsta mind.
34. Mis kui päike elu annab ilmale;
mille ümber avar valguskiirte ring
juhatuste puhast kiirgust kiiritab —
seda teadmispäikest mulle näita sa.
35. Õpetatud mida palju ajastuid;
see, mis hästi tunneb kõiki põhjusi;
teadmise see välgunool mul ulata —
kokku pandud linna see mis purustab.
36. Sinu suures teadmise ookeanis;
mis on tulvil selge mõtte meresid;
mis on pestud Buddha omadustega —
räägi, õnnis, kuidas kõik see välja näeb.

37. Vaatad kõrgelt pilku heitva silmaga;
teadmisvalitseja krooni kannad peas,
seadmussidemega mis on kinnitet —
seadmusvaldja linna üle vaadates.

Seejärel tõeline prints Mandžušrī pööras ennast elevandi suursugususega noorsand Sudhana poole, vaatas tema peale ja lausus: “Au ja kiitus sulle, õilis poeg,⁷⁵ et sa oled meeletanud ennast ülimalle täielikule virgumisele ja tahad kokku saada hüvesõpradega. Sa tahad pärida selle kohta, mida bodhisattvad teevad,⁷⁶ ja soovid hakata käima mööda bodhisattvateed. Kõige tähtsam asi, õilis poeg, mis viib kõikteadmisele,⁷⁷ on austada hüvesõpru, nendega läbi käia ja nende seltsis viibida.⁷⁸ Sellepärast, õilis poeg, peadki sa kogu aeg hüvesõprade seltsis viibima.”

Sudhana ütles: “Kas õilis seletaks mulle, kuidas bodhisattva peab õppima⁷⁹ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab alustama⁸⁰ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab läbi viima⁸¹ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab tegema⁸² seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab täide viima⁸³ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab puhastama⁸⁴ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab laskuma⁸⁵ sellesse, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab teoks tegema⁸⁶ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab järgima⁸⁷ seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab püsima⁸⁸ selles, mida bodhisattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab arendama⁸⁹ seda, mida bodhi-

⁷⁵ *sādhū sādhu kulaputra*

⁷⁶ (*bodhisattvacaryā*) Olen siin ja edaspidi teksti sujuvuse huvides tõlkinud selle liitsõna eestikeelse väljendiga ‘see, mida bodhisattvad teevad’. *Caryā* otseseks vasteks võiks olla ‘tegevus, käik, kulg’.

⁷⁷ (*sarvajñatā*) Vt joonealust märkust nr 59.

⁷⁸ *kalyāṇamitrāṇām sevanaṃ bhajanaṃ paryupāsanaṃ*

⁷⁹ (*śikṣitavya*) Sudhana esitab siin Mandžušrīle 12 küsimust bodhisattvate tegevuse (*bodhisattvacaryā*) kohta, alates selle õppimisest kuni täieliku teostuseni (viited 79–90) bodhisattva Samantabhadra tasemel. Tähelepanuväärne on, et küsitakse just tegevuse (*caryā*), s.t praktiliste aspektide, mitte üldiste metafüüsiliste seisukohtade kohta.

⁸⁰ *pratipattavya*

⁸¹ *prārabhya*

⁸² *caritavya*

⁸³ *paripūrayitavya*

⁸⁴ *pariśodhayitavya*

⁸⁵ *avatartavya*

⁸⁶ *abhinirhartavya*

⁸⁷ *anusartavya*

⁸⁸ *abhyālambitavya*

⁸⁹ *vistartavya*

sattvad teevad? Kuidas bodhisattva peab täide viima⁹⁰ nende tegude ringi, mida teeb bodhisattva Samantabhadra?⁹¹

Selle peale lausus tõeline prints Mandžušrī noorsand Sudhanale need värsid:⁹²

1. Au ja kiitus, puhas pälvimuste meri,
kes sa minu ette ilmunud.
Otsatuile hüvetegudele mõttled,
ülimat sa püüdled virgumist.
2. Vabastada kõiki olendeid sa andsid
töötuse, mis heale teele viib.
Olenditelt ohunooli tõrjuda
eks olegi ju virgumise tee.
3. Bodhisattva see, kes julgelt, kindlal meelel,
kartmatult käib sünni-surma teil,
Samantabhadrani jõuab, pole kahtlust,
võitmatu ja sõltumatuna.
4. Pälvimuste sära, läte, valguskiir sa,
puhas pälvimuste meri sa,
olendite heaks kes hoiad töötust saada
kaaslaseks Samantabhadrale.
5. Kõigis maailmades kümnes ilmakaares
buddhasid näed otsa, ääreta.
Kõigi nende seadmuspilvi meeles hoiad
meelespidamise väega sa.
6. Buddhaväljadel, mis kümnes ilmakaares,
kui sa võitjaid näed nüüd hulgana,
siis sa virgumisteed käies puhtaks nende
töötusmered teed ju viimseni.

⁹⁰ *paripūrṇaṃ bhavati*

⁹¹ *samantabhadracaryāmaṇḍala*

⁹² Mandžušrī vastusvärsid Sudhanale kujutavad endast sisult "Põimiksuutrat" lõpetava Samantabhadra töötuse lühikokkuvõtet. Kogu hümn koosneb kümnest ebaihtlase värsimõõduga (15–21 silpi) kahevärsilisest salmist. Olen tõlkinud need kõik pikima värsirea (21 silpi) skeemi järgi, liigendades iga värsirea kaheks osaks.

7. Need, kes juhataste merre sisenevad,
buddha pinnale siis jäävadki;
kõikenägijateks saavad, kuulda võttes
õpetusi juhatajatelt.

8. Läbi kõigi väljade nii palju kulged
ajastuid kui väljul aatomeid.
Kulged koos Samantabhadraga sa ikka,
läbinisti olles virgunud.

9. Läbi ajastute mere kulgedes sa
buddhaväljul loendamatul
täide viima pead kõik, mida töotanud on
kõige parem Samantabhadra.

10. Rõõmustavad olendite hulgad, kuuldes
töotusi, mis antud sinu poolt,
sest Samantabhadra teadmise väel nemad
virgumise poole teel on ka.

Lausunud need salmid, ütles tõeline prints Mandžušrī noorsand Sudhanale nõnda: “Au ja kiitus sulle, õilis poeg, et sa oled meelesanud ennast ülimalle täielikule virgumisele ja kavatsed hakata tegema seda, mida bodhisattvad teevad. Väga raske, õilis poeg, on leida olendeid, kes on meelesatud ülimalle täielikule virgumisele. Veelgi raskem on aga leida olendeid, kes on meelesatud ülimalle täielikule virgumisele ja tahavad hakata tegema seda, mida bodhisattvad teevad.”⁹³ Bodhisattval on võimalik jõuda kõikteadmiseni ainult siis, kui ta usaldab tõelisi hüvesõpru. Hüvesõpru tuleb otsida kogu aeg nende peale mõeldes. Hüvesõpru tuleb silma ees hoida neist tüdi-

⁹³Siin on tegemist väga olulise, lausa võtmetähtsusega didaktilise seisukohaga. Mandžušrī väärtustab neid, kes soovivad hakata tegema bodhisattva tegusid, kõrgemalt kui neid, kel on vaid tekkinud virgumismeele, esitades “Põimiksuutra” juhtmõtte: virgumismeele tekkimine on alles bodhisattvateele asumise eelduseks. Bodhisattva tegusid tuleb aga õppida tegema tegude enda kaudu, milleks annavad juhatusi hüvesõbrad; s.t õppida bodhisattvana elama ja tegutsema saab ainult sotsiaalses keskkonnas teiste inimeste ja budistliku kultuuri vahendusel, mida “Põimiksuutras” väljendab termin seadmusevald (*dharmadhātu*). Bodhisattvateele asumisest räägib põhjalikult üsna suurel määral “Põimiksuutra” vaimus 8. sajandi mahajaana õpetlase ja poeedi Šāntideva loodud tekst “Bodhitšarjāvatāra,” mis juba 1982. aastal ilmus Linnart Mälli tõlkes ka eesti keeles (Šāntideva. Bodhitšarjāvatāra. — Loomingu Raamatukogu, nr 3/4, 1982.)

nemata. Hüvesõprade juhatusi tuleb aupaklikult järgida. Hüvesõpradelt saadud oskusi tuleb vahetpidamata täiustada.

Siit lõuna pool, õilis poeg, on Rāmavaranta nime kandev maakoht, kus asub Sugrīva mägi. Seal elab kerjasmunk Meghaśrī. Mine tema juurde ja küsi temalt: kuidas bodhisattva peab õppima tegema seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas ta peab seda rakendama? Kuidas ta peab läbi viima seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas ta peab tegema seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas ta peab täide viima seda, mida bodhisattvad teevad? Kuidas ta peab seda puhastama? Kuidas ta peab sinna laskuma? Kuidas seda teoks tegema? Kuidas seda järgima? Kuidas selles püsima? Kuidas seda arendama? Kuidas bodhisattva peab täide viima nende tegude ringi, mida teeb bodhisattva Samantabhadra? Tema, õilis poeg, õpetabki sulle nende tegude ringi, mida teeb bodhisattva Samantabhadra.”

Selle peale noorsand Sudhana ülevas meeleolus rõõmsalt ja tundeüllaselt kummardas maani tõelise printsi Mandžuśrī jalge ette, tegi tõelise printsi Mandžuśrī ümber päripäeva mitusada tuhat auringi, vaatas mitusada tuhat korda talle otsa, ning siis, süda juba ette täis tänulikkust hüvesõbra vastu ja põledes kärsitusest näha hüvesõpra, nutma puhkedes lahkus tõelise printsi Mandžuśrī juurest.